

Kvalitativní výzkum v kontextu oboru ISK (se zaměřením na informační gramotnost)

Metodologie 2

KISK, jaro 2020

Výzkumy obecně (viz předchozí hodiny)

KRITÉRIA VÝBĚRU:

- cíl, podmínky, prostředí apod.

Základní výzkum

- pomáhá rozvíjet vědu a je svázán s teorií
- výsledky přispívají k rozvoji vědy (rozšíření její metodologické výbavy nebo stavu teoretického poznání)
- obvykle financován z veřejných zdrojů (státní rozpočet)

Aplikovaný výzkum

- zaměřen na praktické řešení problémů
- cíl: použít výsledky v praxi (např. komerční výzkum)

Kvantitativní

- **cílem:** testování hypotéz = jejich potvrzení či vyvrácení
- využívá kvantifikační či statistické metody

Kvalitativní

- **cílem:** hlubší porozumění zkoumané skutečnosti a následné vytváření nových hypotéz, nového porozumění, nové teorie

Kvantitativní výzkum

Kvalitativní výzkum

Ptáme se: Co? Jak? Kolik?

Ptáme se: Proč?

Příklady využití: analýzy návštěvnosti, frekvence půjčování, určování míry spokojenosti uživatelů.

Příklady využití: Proč lidé (ne)chodí do knihovny? Jak se v ní chovají a jaký význam pro ně knihovna má?

Deduktivní (postupuje od obecných soudů k jednotlivostem)

Induktivní (postupujeme od jednotlivostí k obecným soudům)

Testování teorií, hypotéz

Vytváření teorií

Strukturované, standardizované metody (dotazník)

Rozhovor, pozorování

Velký výzkumný vzorek

Menší výzkumný vzorek

Redukce informací

Vyčerpávající informace o případu

Zprostředkovaný kontakt s respondenty

Těsný a dlouhodobý kontakt

Matematické, statistické zpracování

Kódování

Generalizace je možná

Generalizace je nemožná

Vysoká reliabilita

Reliabilita je nízká

Nízká validita

Vysoká validita

Kvantitativní výzkum VERSUS Kvalitativní výzkum

(K. Vlčková: Základy pedagogické metodologie)

	kvantitativní výzkum	kvalitativní výzkum
filozofický zdroj	pozitivismus	fenomenologie, antropologie, hermeneutika
cíl	získání objektivního důkazu, ověření teorie/ hypotéz	porozumění chování lidí v přirozeném prostředí
charakter	objektivní	subjektivní
vztah k teorii	potvrzení či vyvrácení teorie	tvorba teorie
myšlenkový postup	dedukce	indukce
východisko/ začátek výzkumu	vychází z teorie a hypotéz	začíná vstupem do terénu
plánování výzkumu	pečlivě se připravuje na začátku, písemný projekt podle dané struktury	plán vzniká v průběhu práce, mohou se měnit zkoumané otázky, a metody => je pružnější
průběh výzkumu	plánovitě ověřuje hypotézy, zjišťuje kauzální vztahy	shromažďuje obrovské množství údajů o konkrétním chování lidí a o jeho kontextu, zaznamenává se a interpretuje, v průběhu výzkumu se vynořují hypotézy
počet zkoumaných osob	reprezentativní vzorek, velké množství (většinou)	žák, třída, škola

Kvantitativní výzkum VERSUS Kvalitativní výzkum

(K. Vlčková: Základy pedagogické metodologie)

	kvantitativní výzkum	kvalitativní výzkum
techniky, metody	experiment (manipulace s proměnnými), dotazník, testy, standardizované pozorování aj.	dlouhodobý terénní výzkum, pozorování s různou mírou zúčastněnosti, spolupráce výzkumníka s informanty při sběru údajů, bez zasahování do dějů
zpracování dat	kvantitativní, počítačové, statistické, interpretace dat	kvalitativní kódování, analýza, interpretace
spolehlivosti výsledků	zajišťuje se standardními postupy, zjišťuje se statisticky (validita, reliabilita); výzkum lze zopakovat	problematická - výsledky jsou subjektivní; zajištění pomocí <i>triangulace dat</i> , metod, výzkumníků, teorie (interpretace údajů několika výzkumníky, porovnání podobných výzkumů, podobných jedinců v podobném kontextu, použití více metod, schválením závěrečné zprávy účastníky)
výsledky podoba závěrečné zprávy	zobecnění výsledků na populaci, zjištění zákonitostí; stručná, výstižná výzkumná zpráva, dle zažité struktury: 1/ výzkumný problém, 2/ metodologie, 3/ analýza dat, 4/ diskuse výsledků	vysvětlování chování lidí v určitém kontextu; detailní, interpretativní či jen deskriptivní zpráva, hluboké vyprávění
platnost výsledků	snaha o platnost pro celou populaci	platnost pro danou třídu, žáka, školu
význam	predikce, zákonitosti	deskripce, porozumění, smysl

KVALITATIVNÍ výzkum

Zabývá se

- **deskripcí** (popisem) procesů, vztahů, okolností, situací, systémů nebo lidí
- **interpretací, explanací a explorací**
- **verifikací** předpokladů, teorií nebo zobecnění
- **evaluací** a komparací praktik, inovací programů

KVALITATIVNÍ výzkum

- Zaměření: **JAK** jednotlivci a skupiny nahlíží, chápou a interpretují svět = **cílem odkrýt význam informací**
- **Neužívá** statistických metod a (většinou) ani technik kvantitativního výzkumu
- Vychází z interpretativního paradigmatu (fenomenologie, etnometodologie, symbolický interakcionalismus)
- Opírá se o **indukci** (pozorování → zjištění pravidelností → závěry → teorie)
- **NEnumerické** šetření a interpretace
- Sociální vědy: nejčastěji kombinace kvalitativního a kvantitativního výzkumu (smíšený)

KVALITATIVNÍ výzkum

- Snaha **INTERPRETOVAT POHLEDY SUBJEKTŮ** na zkoumaný předmět tím, že **výzkumník přijímá jejich perspektivu**
- **Využití podrobného popisu každodenních situací s cílem porozumět akcím a významům v jejich sociálním kontextu**
- **NEREDUKUJE SE** počet proměnných ani vztahy mezi nimi, o jejich redukci rozhodují samy zkoumané subjekty.
- **AKCENT** na otevřené a nestrukturované výzkumné plány
- **ANALÝZA** vychází z **velkého množství informací o malém počtu jedinců**
- Zájem o reálné celky, interakce mezi aktéry a individuální osudy
- **ÚČEL** kvalitativního výzkumu: **vytvořit holistický obraz zkoumaného předmětu / zachytit, jak účastníci procesů situace interpretují / zachytit interpretace těchto interpretací**

KVALITATIVNÍ výzkum

- Systematické či disciplinované použití mnoha metod, které nejsou apriorně kalibrovány na určitý typ interpretace
- Výzva pro výzkumníka: bez předpokladů a přirozeně přistupovat k interpretaci většinou narativního materiálu
- Implikace pro výzkumnou praxi: kvalitativní výzkumníci studují jevy v jejich přirozených podmínkách a pokoušejí se jim dát smysl nebo je interpretovat v termínech významů, které jim lidé dávají
- Kvalitativní výzkum = kolekce rozsáhlého empirického materiálu:
 - texty zachycující každodennost a problematické momenty a významy v životě jednotlivce: založené na případové studii / osobní zkušenosti / životním příběhu / interview / pozorování / historii / vizuálních a interakčních textech

Metodologická tradice dotazování = explorace sociálního problému nebo problému jedince

- analýza slov i rozsáhlejších verbálních i neverbálních významových jednotek, zachycení podrobných názorů informantů
- provádění studie v přirozených podmínkách

Zásady kvalitativního výzkumu

Otevřenost

- Vůči zkoumaným osobám, včetně jejich zvláštností
- Vůči použitým metodám
- V tvorbě plánu, kdy hypotézy se dotváří během výzkumu

Zahrnutí subjektivity

- Identifikace výzkumníka se zkoumaným jevem

Procesuálnost

- Sociální procesy i komunikace mají procesuální charakter, jeho prvky se mění (metody, způsoby interpretace výzkumníka apod.)

Reflexivita

- Interpretativní porozumění, schopnost reagovat na nové nečekané momenty

Zaměření na případ

- Pozornost jednotlivým případům, podrobný popis, pomocí nich se navrhuje teorie, které se také jimi přezkušují

Historicita a kontextuálnost

- Všechny závěry se musí validovat pro daný kontext

Problematizace determinovanosti

- Determinismus je prolamován interpretací člověka; určitý řád je nutné brát jako dohadovaný pořádek, ve kterém se lidé kontinuálně dohadují při vzájemném dorozumívání o svých záměrech a očekáváních

Přednosti / Nevýhody

kvalitativního výzkumu

(Hendl, J.: *Úvod do kvalitativního výzkumu*)

Přednosti kvalitativního výzkumu	Nevýhody kvalitativního výzkumu
<ul style="list-style-type: none">• Získává podrobný popis a vhled při zkoumání jedince, skupiny, události, fenoménu.• Zkoumá fenomén v přirozeném prostředí.• Umožňuje studovat procesy.• Umožňuje navrhnout teorie.• Dobře reaguje na místní situace a podmínky.• Hledá lokální (idiografické) příčinné souvislosti.• Pomáhá při počáteční exploraci fenoménů.	<ul style="list-style-type: none">• Získaná znalost nemusí být zobecnitelná na populaci a do jiného prostředí.• Je těžké provádět kvantitativní predikce.• Je obtížnější testovat hypotézy a teorie.• Analýza dat i jejich sběr jsou často časově náročné etapy.• Výsledky jsou snadněji ovlivněny výzkumníkem a jeho osobními preferencemi

VZTAH kvalitativního a kvantitativního výzkumu v praxi

Kvalitativní výzkum často předchází výzkumu kvantitativnímu:

- kvalitativní metody – přinesou data ve formě nápadů, možností, podnětů – jejich uspořádání a protřídění
- kvantitativní metody – přinesou data důležitá pro rozhodnutí o řešení na větší či menší ploše – impakt na cílovou skupinu

Výzkumný problém

- Stojí na počátku a udává směr celému výzkumu
- **Sděluje informaci o tématu a ve zkratce říká, jak se šetření provede**
- Při stanovení výzkumného problému je třeba:
 - Ujasnit si cíle výzkumu
 - Seznámit se s předchozími výzkumy na dané téma
 - Diskutovat o ideji výzkumu s kolegy
 - Objasnit si rozsah a náročnost zkoumané problematiky
 - Formulovat výzkumný problém jasně a srozumitelně

Typologie (kvalitativního) výzkumu podle cíle

- **Orientační výzkum**
 - Mívá podobu tzv. předvýzkumu (pilotního výzkumu, sondáže)
 - Využití: je-li znalost badatele o problému minimální
- **Deskriptivní výzkum**
 - Má popisný charakter, zabývá se pouze dílčími otázkami
 - Cíl: zjistit, jak se již šetřené parametry proměnily v čase
- **Explanační (výkladový, objasňovací) výzkum**
 - Předpokládá uchopení problematiky na základě rozsáhlých výzkumných činností
 - Cíl: výklad určitého problému
- **Prognostický (predikční) výzkum**
 - Přináší výpověď o budoucnosti na základě zjištěných empirických poznatků
 - Zpracovává názory odborníků pro určitou oblast

Otázky v kvalitativním výzkumu

- Výzkumník **NEMÁ** představu o tom, jak by mohly vypadat odpovědi na výzkumné otázky (obecné otázky, zájem o to, jak široké jsou možnosti odpovědí, nové podněty, nápady, souvislosti)
 - vytyčuje pouze široce formulované otázky a témata a poté odpovědi analyzuje
 - vybírá to zajímavé a podstatné, co **se opakuje**, a **hledá vzorce v odpovědích**

Výzkumné otázky

- Vycházejí z obecného určení cíle výzkumu
- Převádějí obecný cíl do konkrétnější podoby
- Obvyklý přístup k výzkumným otázkám:
 - Formulace jedné zastřešující výzkumné otázky, ke které lze stanovit dílčí výzkumné otázky
- **Příklad hlavní výzkumné otázky:**
 - *Jak se učící knihovníci při edukaci žáků primární školy v informační gramotnosti vyrovnávají se situací integrace dítěte se středně těžkou nebo těžkou mentální retardací?*
 - *Jaké je pojetí výuky informační gramotnosti v alternativní škole?*
 - *Jak jsou uživatelé spokojeni se službami fakultní knihovny?*
- **Příklad podotázek (jimiž bude směřován sběr dat):**
 - Jsou uživatelé spokojeni s referenčními službami?
 - Jsou uživatelé spokojeni s výpůjčními službami?
 - Liší se celková spokojenost uživatelů podle socioekonomických charakteristik?
 - Liší se celková spokojenost uživatelů podle jejich věku? (atd.)

Výzkumná „hypotéza“

Výzkumná hypotéza: Forma studia má vliv na celkovou spokojenost se službami knihovny.

Dvě proměnné: forma studia / celková spokojenost

Zjištění formy studia ???

Zjištění celkové spokojenosti???

Dekompozice (podle Martensena a Gronholdta, 2003) **celkové spokojenosti uživatele** knihovny:

- Spokojenost s elektronickými zdroji,
 - Spokojenost s tištěnými publikacemi,
 - Spokojenost s technickým zázemím,
 - Spokojenost s knihovním prostředím,
 - Spokojenost s personálem (případně s dalšími službami, které knihovna poskytuje).
- Každou z těchto komponent můžeme například změřit v dotazníku mírou souhlasu s výrokem. Spokojenost s elektronickými zdroji měříme tedy mírou souhlasu s výrokem "*Knihovna disponuje dostačujícím počtem kvalitních elektronických zdrojů*".
 - Pro příklad postačí tato **baterie otázek** (ve skutečnosti je možné s kompozicí pokračovat a dále zjemnit znaky a indikátory)

Typy proměnných

Proměnná je měřenou vlastností, kterou můžeme vyjádřit konkrétní hodnotu.

Znaky proměnné - podoby:

- fyzických a demografických vlastnosti lidí (např. věk, vzdělání, pohlaví),
- vztahových vlastností jedinců (např. vztah ke službám poskytovaných knihovnou).

Rozlišujeme tyto druhy proměnných:

Proměnné nominální

- Jejich hodnoty se většinou vyjadřují slovně (např. hodnoty proměnné pohlaví jsou žena a muž). Příkladem nominální proměnné je třeba pohlaví nebo rodinný stav.

Proměnné ordinální

- Mohou se také vyjadřovat slovně, ale oproti nominálním proměnným můžeme určit pořadí hodnot. Typickou ordinální proměnnou je třeba vzdělání (můžeme říci, že existuje pořadí hodnot, ale nelze přesně říci, o kolik je například vysoká škola vyšší hodnota než škola základní).

Proměnné intervalové (kardinální)

- Hodnotou bývá zpravidla číslo a můžeme i přesně říci, o kolik je jedna hodnota vyšší než druhá. Typickými intervalovými proměnnými jsou např. věk nebo plat.

Strategie výběru vzorku v kvalitativním výzkumu

- Nejedná se o reprezentativnost směrem k populaci
- Jedná se o reprezentaci konkrétního problému (např. sledování strategie výběru partnerky u mužů starších padesáti let)

Př.: Metoda nabalování (metoda sněhové koule)

- pokud neznáme dobře naši populaci (neexistují například žádné seznamy skalních fanoušků hororů), můžeme začít výzkum u jednoho informanta; od něj se dozvíme o dalších příslušnících komunity, od těch o dalších...
- klíčový při výběru je první informant

Př.: Účelové vzorkování

- při tomto typu výzkumník rozhoduje o tom, co má být pozorováno
- tento výběr lze doporučit jen expertům na danou problematiku

Př.: Ankety

- založeny na samovýběru, ochotě jednotlivců participovat na výzkumu a také na tom, kdo je právě "při ruce,,
- poskytují nereprezentativní, zkreslené vzorky
- o výsledky anket se nelze opírat při důležitém rozhodování

Strategie výběru vzorku v kvalitativním výzkumu – základní přehled

(K. F. Punch: Úspěšný návrh výzkumu)

Typ vzorkování	Účel
Maximální variace	Dokumentuje různé variace a identifikuje důležité společné konfigurace.
Homogenní	Zastřhuje, redukuje, zjednodušuje, napomáhá skupinovému dotazování.
Kritický případ	Umožňuje logické zobecnění a maximální aplikaci informací na jiné případy.
Založený na teorii	Hledá příklady teoretických konstruktů pro hlubší analýzu a překoušení.
Potvrzení a vyvrácení případem	Jde o zpracování počáteční analýzy, vyhledávání výjimek, hledání variací.
Sněhová koule nebo řetěz	Identifikuje zajímavé případy pomocí osob, jež zná osoby se znalostí případů, které jsou informačně bohaté.
Extrémní či deviantní případy	Využívá vysoce neobvyklé projevy daného fenoménu, který je středem zájmu.
Typický případ	Osvětluje, co je normální nebo průměrné.
Intenzita	Využívá informačně bohaté případy, které manifestují fenomén intenzivně, ale ne extrémně.

Typ vzorkování	Účel
Politicky důležité případy	Hledá případy přitahující pozornost nebo bránící se pozornosti.
Nahodný účelový	Přidává důvěryhodnost vzorku, jestliže potenciální účelový vzorek má být velký.
Stratifikovaný záměrný	Ilustruje podskupiny, napomáhá srovnání.
Kritériální	Zvažuje všechny případy, které splňují určité kritérium, užitečné pro zajištění kvality.
Oportunisticky	Sleduje nové cesty, využívá výhody neočekávaného.
Kombinovaný nebo smíšený	Vyznačuje se triangulací, flexibilitou, vyrovnává se s různými zájmy a potřebami.
Na základě pohodnosti, výhodnosti	Šetří čas, peníze a námahu, ale na úkor kvality informací a spolehlivosti.

Výběr vzorku (kvalitativního) výzkumu - podrobněji

- **Kvótní výběr** – ve vzorku jsou zastoupeny známé vlastnosti populace podle kvót populace,
- **Náhodný výběr** – každá vlastnost populace má stejnou pravděpodobnost, že bude zastoupena ve vzorku,
- **Náhodný stratifikovaný výběr** – populace je podle stanovených kritérií rozdělena do homogenních skupin, ze kterých je vzorek náhodně vybrán,
- **Systematický výběr** – v populaci je náhodně určen první jedinec a od něj každý N-tý (podle požadované velikosti vzorku),
- **Účelový výběr** – reprezentuje obvykle pouze určitou, jasně definovanou část populace; výběr založený na úsudku výzkumníka o tom, co by mělo být pozorováno a zkoumáno,
- **Technika sněhové koule** – významná role informátora, který do vzorku přivádí další jedince cílové skupiny

Metody sběru dat v kvalitativním výzkumu

Kvalitativní data = nejčastěji **SLOVA**

Metody sběru dat - definovány při návrhu výzkumu

Kritéria výběru metod:

- výzkumné potřeby a záměry výzkumníka
- finanční a časové možnosti výzkumníka

Metody sběru dat **TYPICKÉ** v kvalitativním výzkumu:

- **Pozorování**
- **Analýza dokumentů**
- **Dotazování** (osobní, telefonická, poštovní či on-line varianta)
- **Případová studie**
- Biografický výzkum
- Zakotvená teorie
- **Etnografický terénní výzkum** (zahrnuje pozorování a participantní pozorování)
- **Akční a kritický výzkum ...**
- **Analýza diskurzu, sémiotika**

Záznam dat v kvalitativním výzkumu

- Zahrnutí všech detailů
- Pečlivost a úplnost terénních poznámek (co výzkumník slyšel, viděl, prožil / o čem uvažoval v průběhu shromažďování dat)
- **Terénní poznámky:**
 - popisné – popis prostředí, lidí a jejich činnosti
 - reflektující – úvahy výzkumníka o tom, co pozoruje

Pozorování

- Předpoklad: disproporce mezi tím, co lidé tvrdí nebo co si myslí, a tím, co skutečně dělají a jak se chovají
- Účel pozorování: zachytit a analyzovat reálné jevy a procesy, které nelze odhalit pomocí dotazování

Pozorování zúčastněné

- pozorovatel **JE** jedním z aktérů procesů a jevů, které pozoruje

Pozorování nezúčastněné

- Pozorovatel **NENÍ** aktérem procesů a jevů, které pozoruje
 - A) pozorovatel z odstupů nezaujatě sleduje jevy v jejich přirozeném prostředí (naturalistické pozorování)
 - B) účastníci výzkumu nejsou předem informováni o tom, že jsou pozorováni (skryté pozorování)

Analýza dokumentů

- Využití tehdy, nemůžeme-li se přímo dotazovat
- **Výpovědi z minulosti** - jakýkoliv vytvořený artefakt, který nebyl primárně vytvořen pro účely našeho výzkumu (např. osobní deníky, korespondence, telefonní účty, historie prohlížení a vyhledávání na internetu atd.)
- Náročná výzkumná metoda
- Při existenci dostatku zdrojů potenciál nejzajímavějších výsledků výzkumu
- V současnosti: **datová žurnalistika** = využití a propojování veřejně dostupných (i nedostupných) databází a rejstříků –
- Další forma analýzy dokumentů: analýza sociálních sítí, blogů nebo komentářů

Dotazování / Experiment

Dotazování

- Rozhovor **strukturovaný**
- Rozhovor **polostrukturovaný**
- Rozhovor **nestrukturovaný**

Experiment

- Využívání na ústupu
- Příčina: etika (experiment je založen na rozdělení zkoumané populace na kontrolní skupiny, manipulaci s proměnnými a zajištění neměnného prostředí; to v přirozeném prostředí není vždy možné)

Focus group(s)

Skupinové rozhovory (typicky 5-12 lidí)

- začínají širším tématem, ale končí úzkým zaměřením na jedno konkrétní téma
- Vhodné použití:
 - zjišťování motivů jednání
 - zjišťování důvodů odmítání produktu
 - zjišťování informací kvalitativního charakteru
 - tvorba hypotéz
 - testování nových služeb či kampaní, inovací ...
 - identifikace problémů, které nejvíce vadí
 - evaluace efektivity / dopadu edukačních programů
- <http://100metod.cz/post/45757084845/5-focus-group>

Jak na focus group (FG)

- Skupina 5-12 jedinců (některé zdroje 3-15)
- Ideální počet je 6-10 účastníků
- Skupiny mohou být přirozené (např. žáci třídy, senioři kurzu, návštěvníci knihovny) nebo uměle vybrané podle různých kritérií
- Klíčová podmínka úspěchu použití metody FG - **výběr moderátora**:
 - najmout si profesionála z výzkumné agentury (typicky odborníka s psychologickým vzděláním), v tomto případě je nutné zasvětit experta do problematiky výzkumu,
 - zajistit si moderaci sami a odborník pouze pomáhá se záznamem dat a analýzou výsledků,
 - vše si zajistit vlastními silami (jedná se o ekonomicky nejméně náročnou variantu, ale riziko chyb je veliké)
- Příprava otázek posléze kladených ohniskové skupině

Focus group - výhody a nevýhody

Výhody

- Využitelné na studium komplexních témat, která zahrnují velkou škálu pocitů a postojů.
- Existence skupinové dynamiky = nové názory se projeví právě v interakci mezi účastníky
- Využití v rámci zvyšování validity výzkumu (tzv. triangulace)
- Metoda vhodná jako zpětná vazba při testování nových služeb, produktů apod.

Nevýhody

- Uměle vytvořené prostředí
- Přítomnost vůdčích typů, kteří ovlivňují diskuzi
- Náročnost na provedení
- Požadavek zkušeného moderátora (ideálně psychologa) hlídajícího skupinovou dynamiku

Příklady využití focus group

- V informační vědě a knihovnictví až v 80. letech pro výzkumy vyhledávání v katalozích
- V současné době: např. pro získání zpětné vazby na testování nových informačních služeb, identifikaci příležitostí atd. (Connaway, 2010)
 - **Př.:** v australském Brisbane výzkum s cílem definovat vlastnosti a dovednosti knihovníka 2.0 (Partridge, 2012) - 14 focus groups, část z nich probíhala online formou telekonferencí

Etnografický výzkum

- Využití: zjišťování a potřeba **pochopit chování, postoje a názory respondenta** vznikající a vyvíjející se v čase (např. zpřesnění analýzy životního stylu specifické skupiny obyvatel, pochopit činnosti uživatelů při pobytu v knihovně apod., pochopit chování zákazníků při nákupech online aj.)
- Provázán především s antropologií, sociologií, psychologií a dalšími společenskými vědami
- Stále více také ve výzkumech zákazníků a uživatelů služeb (**pochopit, nikoli pouze popsat** chování, postoje a názory)
 - (např. v USA **přibližně polovinu spotřebitelského výzkumu dnes tvoří etnografická individuální pozorování spotřebitelů**, zatímco před deseti lety většina (80 %) výzkumů byly skupinové diskuse)

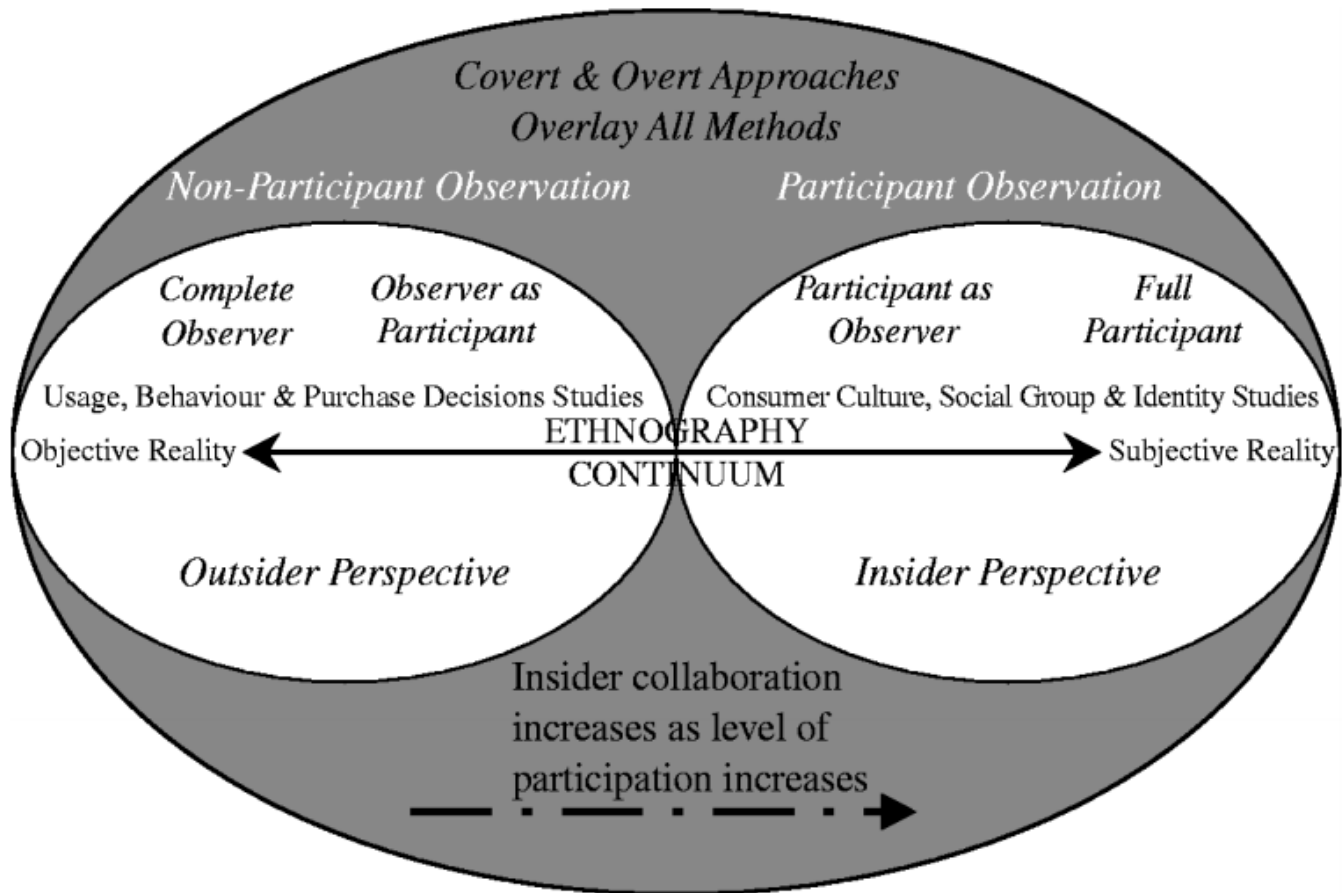
Etnografický výzkum

Výzkumník součástí každodenního života respondenta =
terénní pracovník

Etnografie používá **holistický přístup – celistvý, komplexní** (vedle přímého výzkumu v terénu výzkumníky zajímají kontextové informace o instituci získávané z různých zdrojů informací, účastní se např. různých akcí souvisejících se životem a chováním zkoumané cílové skupiny)

Znalost detailů napomáhá dosáhnout širší interpretace

Etnografický výzkum

Etnografický výzkum – cíle a metody jejich dosažení

Cílem výzkumníka nalézt v terénu **odpovědi na otázky:**

- Co se děje v daném zkoumaném prostředí?
- Co znamenají události pro účastníky situace?
- Co lidé musí vědět, aby byli schopni udělat to, co dělají v dané situaci?
- Jak lze vztáhnout to, co se děje v dané situaci, k dění v širším sociálním kontextu?
- Jak se liší organizace dění v této situaci od dění na jiných místech a v jiných časových okamžicích?

Metody etnografického výzkumu

- pozorování (zúčastněné)
- rozhovory
- analýza diskursu
- sběr dokumentu
- historická analýza

Metody etnografického výzkumu (konkrétněji)

Hlavní metodou je zúčastněné pozorování

- Snaha porozumět zkoumané 'kultuře' zevnitř a zblízka
- Výzkumník PŘIROZENOU součástí výzkumu terénu (v oblasti vzdělávání například přímá účast v hodinách výuky či praxe, zkoušky, knihovna, školní bufet... vztahy se subjekty pozorování, účast na dění v sociální situaci... rozhovory se studujícími, vyučujícími a personálem...)
- Hledání odpovědí na „otázky“ co se děje / kdo nebo co se účastní dění / kdy a kde se věci dějí
- Přístupy v zúčastněném pozorování: • rozhovory • dokumenty • přímé pozorování

Zhuštěný neboli detailní popis

- **Dlouhodobý** pobyt výzkumníka přímo v terénu a v rámci zkoumaného prostředí
- Dva procesy zkoumání:
 - zapisování všech výsledku pozorování (událostí, chování apod.)
 - vlastní interpretace sesbíraných dat

Úskalí etnografického výzkumu

- Získání přístupu do terénu
- Provádění rozhovorů
- Přípravná fáze
- Správná formulace otázek

Případová studie (case study)

- Patří k základním výzkumným designům společenských disciplín
- Detailní studium jednoho nebo více případů = jeden z možných způsobů, jak porozumět složitým sociálním jevům
- Fáze obliby a zatracování případových studií ve výzkumu
- Zatracování případových studií kvůli slabé zobecnitelnosti závěrů
- Renesance případových studií v době rozmachu kvalitativního přístupu ve společenských vědách
- Případová studie důležitou formou bádání primárně v etnografickém (antropologickém), sociologickém a psychologickém výzkumu – postupně využívány také v dalších disciplínách (např. pedagogika, ISK v oblasti designu služeb)

Případové studie jako výzkumná strategie

- Jedná se o empirický design, jehož smyslem je velmi podrobné zkoumání a porozumění jednomu nebo několika málo případů
- Empirický v. =z ákladem případového šetření musí být sběr skutečných dat vztahujících se k objektu výzkumu (tedy případu)

Případové studie jako výzkumná strategie

- **Případ** = integrovaný systém s vymezenými hranicemi (prostorově i časově)
- **Případ** = **osoba, skupina osob, procesy, události, instituce**
- Integrovaný systém je náhled badatele, jedná se o **komplexnost** aspektů případu
- K vysvětlování podstaty případu dochází **rozkrýváním vztahů mezi součástmi**
- Zkoumání sociálního jevu se děje vždy v **reálném kontextu, za co možná nejpřirozenějších podmínek výskytu jevu**
- Pro získání relevantních údajů jsou využívány **veškeré dostupné zdroje i metody sběru dat = případová studie je tedy VÝZKUMNOU STRATEGIÍ** (ne pouhou metodou)
- **CÍLE výzkumníka:**
 - A) **komplexní porozumění případu v jeho přirozeném prostředí**
 - B) **interpretovat interakce mezi případem a okolím**

Případové studie jako výzkumná strategie zdroje a metody sběru dat

- Klíčové jsou kvalitativní techniky sběru dat:
 - Pozorování (zúčastněné, nezúčastněné)
 - Rozhovory různého typu
 - Analýza dokumentů apod.
- Nejsou vyloučeny ani metody kvantitativních šetření (dotazníky) – vždy dle výzkumné otázky a charakteristiky případu
- **Výsledky** ze všech **použitých metod** – v případové studii **se interpretují DOHROMADY** (cílem je vyložit případ jako integrovaný systém)

Případové studie jako výzkumná strategie

- Hledisko času a místa
 - Výzkumník stráví velké množství času studiem případu; potřebuje velké množství různorodých dat; provádět výzkum případovou studií znamená být v centru dění, získávat data a svědectví „z první ruky“

Kdy použít případovou studii?

- Ptáme se, JAK a PROČ se dějí určité jevy (události), nad nimiž máme jen OMEZENOU nebo ŽÁDNOU kontrolu a jako výzkumníci jejich existenci ovlivňujeme minimálně nebo vůbec

Výběr designu případové studie závisí především na volbě VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU a VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Případové studie jako výzkumná strategie

Typy případových studií

- **Deskriptivní** – poskytují narativní zprávy
- **Exploratorní** – zkoumaní neznámý případ a jeho strukturu
- **Explanatorní** – komplexní vysvětlení případu, rozkrytí příčinných řetězců a kontextových podmínek
- **Evaluační** – cílem je hodnoticí analýza případu, intervence

Triangulace v metodologii

Slouží k překonání závislosti vzniklé teorie ve výzkumné práci na jedné metodě

Cílem zvýšit validitu měření a reliabilitu

Ukazuje různost pohledů a vliv situace na výpovědi

Triangulace zdrojů dat (rozhovor s učitelem, jeho kolegy, se žáky)

- Zajišťuje validitu nasbíraných dat jejich porovnáním s daty získanými z druhého zdroje
- Zahrnuje triangulaci **časovou** (sběr dat v různý čas), **místní** (sběr dat na různých místech) a triangulaci založenou na **sběru dat od různých skupin osob**.

Triangulace výzkumníků

- Ke sběru a analýze dat využito několik na sobě nezávislých badatelů.

Triangulace teorií (multiperspektivní)

- Využit více přístupů (fenomenologie, pozitivismus apod.) k interpretaci dat

Triangulace metodologická (kombinace přístupů kvalitativní, kvantitativní)

- **v rámci metody**, která označuje použití více kvalitativních nebo kvantitativních metod
- **mezi metodami**, která zahrnuje užití obou typů zároveň
- Cíl: obecně odstranění slabin jednotlivých metod, které by, pokud by byly použity samostatně, nebyly schopny odhalit některé aspekty zkoumaného předmětu

Triangulace v metodologii

Účel triangulace:

- Primárně zvýšení validity prováděného výzkumu; nedostatky jednotlivých metod se kompenzují tím, že navrhované hypotézy nejsou vystaveny pouze jedinému, ale **nejméně dvěma odlišným přístupům**; pokud hypotézy odolají konfrontaci v rámci různých paradigmat, je to známka jejich širší platnosti
- Ale dle některých autorů (např. Nigel Fielding a Jane Fielding) pouhé kombinování odlišných přístupů nemusí nutně zvyšovat validitu, rozšiřuje však množství zpracovávaných dat a umožňuje tak vytvoření úplnějšího obrazu zkoumaného jevu

Případové studie - příklady

- Pojetí výuky informační gramotnosti na ZŠ Chotěboř (Peškeová, kvalifikační práce ISK)
- Perspektivy rozvoje předčtenářské gramotnosti na platformě mezigeneračního učení: případová studie (Mazáčová, Hanušová)
<https://knihovnavue.nkp.cz/dokumenty/2017-2/mazacova.pdf>
- Rozvíjení informační gramotnosti v edukační praxi v laboratorní základní škole: případová studie (Mazáčová, Zonková,
https://pages.pedf.cuni.cz/gramotnost/files/2019/01/02_Mazacova.pdf)

Příklady témat pro kvalitativní výzkumy IG

- Efektivita konkrétních vzdělávacích produktů
- Informační chování (např. kyberbezpečnost žáků, předškolní děti a interakce s informacemi...) => potřeby pro IG vzdělávání
- Výzkum požadavků zaměstnavatelů na IG (resp. digitální gramotnost) zaměstnanců
- Deskriptivní výzkum lekcí IG (co, jak, kde...) - analýza kurikulí
- Informační chování uživatelů knihovny a vliv lekcí IG
- Preference tištěné nebo elektronické odborné literatury u VŠ studentů
- IG lékařů, studentů medicíny, zdravotních sester a pacientů => vliv na kvalitu zdravotních služeb
- Změny v pojetí výuky IG na různých stupních vzdělávání – akční výzkum, případy
- Vliv ICT na význam informační gramotnosti IG jako předmět výuky
- Analýza vzdělávacích potřeb učitelů, učících knihovníků, žáků v IG
- Výzkum výukových cílů v oblasti IG
- Impakt využití konkrétních pedagogických paradigmat na rozvíjení a dosažení úrovně IG ...

Příklady konkrétních kvalitativních výzkumů informační gramotnosti

Téma výzkumu: Měření efektivity informačního vzdělávání na MU (G. Šimková, KISK – projekt CEINVE, 2015)

Podrobná prezentace k výzkumným šetřením:

- http://www.infolib.sk/files/infos_2015_prezentacie/mereni-efektivita-informacniho-vzdelavani_gabriela_simkova.pdf

Oblasti zkoumání:

- evaluace kontaktní výuky informační gramotnosti – semináře a workshopy IV na MU
- evaluace distančního vzdělávání v informační gramotnosti – e-learningový kurz KPI 11

Výzkum evaluace lekcí informační gramotnosti na VŠ (výňatek z prezentace)

Evaluace jako výzkumný proces

Zdroje pro příklady kvalitativních výzkumů informační gramotnosti

- **Výstupy konference ECIL 2013 až 2018** – <http://ecil2018.ilconf.org/>
 - Např. sborník abstraktů, viz http://ecil2016.ilconf.org/wp-content/uploads/sites/5/2016/11/ecil2016_abstracts.pdf
- **Kvalifikační práce KISK**, např. :
 - IG na uměleckých VŠ (Iva Kašpárková)
 - Rozvíjení IG v činnosti knihoven se zaměřením na inkluzi (David Kudrna)
 - Učící knihovník a příprava lekcí IG s využitím ICT (Radim Chalupník) ...
 - Evaluace informačního vzdělávání na VUT (Eva Sedláková)
 - Pojetí výuky informační gramotnosti na ZŠ (Martina Peškeová) ...
- **Výzkumy prezentované ALA (ACRL)** – viz např. *ACRL releases Undergraduate Research and the Academic Librarian: Case Studies and Best Practices*, dostupné z: <http://www.ala.org/news/member-news/2017/11/acrl-releases-undergraduate-research-and-academic-librarian-case-studies-and>
- Výzkumy na univerzitách, v akademických knihovnách, v primárním a sekundárním školství ve firemním a korporátním prostředí, ve státní správě ...

Zdroje pro příklady kvalitativních výzkumů informační a čtenářské gramotnosti

- MAZÁČOVÁ, Pavlína a Kateřina HANUŠOVÁ. Perspektivy rozvoje předčtenářské gramotnosti na platformě mezigeneračního učení : případová studie. *Knihovna*, ČR: Národní knihovna ČR, 2017, roč. 28, č. 2, s. 37-49. ISSN 1801-3252.
- MAZÁČOVÁ, Pavlína. Učící knihovník v perspektivě vzdělávání heterogenní školní třídy k informační gramotnosti. *Proinflow : časopis pro informační vědy*, Brno: Masarykova univerzita, 2017, roč. 9, č. 1, s. 23-31. ISSN 1804-2406.
- MAZÁČOVÁ, Pavlína a Marta ZONKOVÁ. Rozvíjení informační gramotnosti v edukační praxi v laboratorní základní škole : případová studie. *Gramotnost, pregramotnost a vzdělávání*, UK Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2018, roč. 2018, č. 2, s. 21-43. ISSN 2533-788. Dostupné z: https://pages.pedf.cuni.cz/gramotnost/files/2019/01/02_Mazacova.pdf

Zdroje k tématu (výběr)

- BECK, Susan E a Kate MANUEL. *Practical research methods for librarians and information professionals*. New York: Neal-Schuman Publishers, c2008, xv, 309 p. ISBN 15-557-0591-X.
- HENDL, Jan. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum, 1999. 278 s. ISBN 80-246-0030-7.
- PUNCH, Keith. *Úspěšný návrh výzkumu*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-468-7.
- WILDEMUTH, Barbara M. *Applications of social research methods to questions in information and library science*. Westport, Conn.: Libraries Unlimited, 2009, 421 s. ISBN 15-915-8503-1.